

Egy honvédtiszt naplójából.

Olasz front. Na Prevala 1917. szept 16.

Utolsó oláhországi esténken megélenkült a front. Mi gyönyörű csillagos éjszaka csöndjében indultunk meg Cotești felé. Hosszú kígyóként csillogtak a fehér országútak. Kék őszi mennybolt feszítette fölénk sátorát. Lassan baktatott a Göncöl, ferde rúdjaival mutatva, merre alszik szép magyar hazánk.

Mentünk. Beszéd nem hallatszott. Csupán a mozgó katonai oszlopok jellemző moraja, mely lábdobogás, patkócsattogás, szekérvikorgás és fegyverzörgésből keveredik össze valami furcsa monoton hangzavarrá.

Hátunk mögött ágyúk kórusa zenélt. Jelzőrakéták színes bokrétája ívelt. Tűzek lobbantak és hűnytak ki.

Zászlóaljam élén lovagoltam. Hideg őszi éjszaka borzongatott. Villanylámpám fénye mellett figyeltem az egyre sűrűbben összekuszálódó országutakat. Reggel 3-ra érkezünk Coteștibe. Mindjárt az állomás melletti téren álltunk meg. A századok fegyverguláikat fejlődött vonalban alakították, majd a lovakat málházták le s csakhamar kigyuladtak a festői tábortűzek, melyek messziről úgy világítottak, mintha a csillagos ég area ragyogna vissza valami nagy tó tüköréből.

Szalmát rakattam az egyik tűz mellé és lehevertem. Ki tudná leírni: mit gondol ilyenkor az ember? Az otthonmaradt család, a Tisza, magyar nóták, meg Isten tudja még mi minden játszanak lelkünk húrjain, hogy szemüinkből kisajtolják a könnyet, majd szomorú-szép álomba ringassák a fáradt katonát.

Szeptember 9-én délelőtt 10-kor indult vonatunk két részben. Száz-száz tengelyes szállítmány vitte szegény Magyarország fiait új harcok, új sors, új ismeretlen veszélyek elé.

Keresztünyargaltunk Oláhország szívéen. Bukarest álmódva intett felénk; aztán szaladtunk tovább, Orsovánál örömmel üdvözöltük a határt, majd Karánsebes, Temesvár, Szeged, Szabadka, Gyékényes, Zákány maradt el mögöttünk, hogy osztrák földre érve Marburgot, Klagenfurtot köszöntsük. Végre Assling után Huda Juznán megállapodtunk.

Szeptember 15-én hajnali 1-kor rakódtunk itten ki. Fenyőerdők hideg lehelete csapott meg bennünket. Esőtől nedves földbe süppedt lábunk. Szakadó vizek zúgása harsogott. Fejünk fölött három olasz léghajó reflektorja úszott, mintha négy hold jött volna egyszerre a felhőktől bodrozott menny boltjára.

Gyalogmenetben indultunk át az Alpokon, Bukowo és Slapon keresztül értünk Na Prevalóba. Gyönyörű tájképek váltakoztak egy-

másután. Éjjeli megvilágításban a komor hegyormokat képzeletünk égbe-fenyegető öklöknek látta. Fantasztikus sziklák középkori lovagvárak meséit juttatták emlékezetünkbe. Hallgató, néma erdők, süket kövek árnyéka fojtogatólag hatott a puszták, téres síkságok lakóira. A hajnali fény ismét új varázslatokkal kábított. Némelyik hegyet hatalmas dómnak nézte a szem. Karosú szirtek török minaretekre emlékeztettek s a reggeli harmattól csillogó fenyőfák mint megannyi karósonyfa csillogtak ünnepélyes szótlanságban.

És a katonák? Acélsisakjukon reggeli fény táncolt. Termetük megnyúlt. Ezer magyar Grál-lovag haladt lassú, méltóságos menetben a kövek tekervényein át.

◇ 756. 1917 szept. 23.

Előre! Föl az állásokba. Lábunk alatt a kövek megindulnak és futva ugrálnak a tátongó mélységekbe. Csúszós, nedves kő mindenütt. Nincs egy tenyérnyi zöld sziget. Csenevész fák meg bokrok itt-ott, mint kopasz ember fején a hajszálak. Sötétség. Borús mennybolt. Semmi fény. Sűrű, szitáló eső, mely beveszi magát a ruhába, az emberi bőrbe, a lélekbe, a kedélybe egyaránt.

Síkos a talaj, mintha üvegen járnánk.

Végre gyér fenyő-oázisba jutunk. Nézem a térképet, ◇ 826-nak jegyezte be a mappieur. Ez a tartaléklállás. Kövekből összerakott vackok. Sátorponyvát húzunk rájuk. Kész a lakás. Igaz, hogy az eső becsurog. Igaz, leülni nem lehet, de még mindig jobb, mint a szabad ég alatt. Fenyőfaágakat szórunk a köves padlóra. Így most már lefekhetünk, míg alattunk szabadon folydogál a mindennél kegyetlenebb esővíz.

Éjfél tájban megérkezik az étel. Verejtéktől szakadó, apró lovaink cipelik föl a mögöttünk fekvő völgyből. Csajkazörgés, élénk mozgás keletkezik, de valahogyan mindenki halkán, lefojtottan beszél, mintha legalább is attól félne, hogy a taliánok meghallják. Pedig azok két hegyvel odább vannak s talán ők is épp ilyen lefojtottan, épp ilyen megilletődötten suttognak, mint mi.

Mert ez a halál országa. Körülöttünk nagy granáttölcsérek éktelenkednek. Vaszáportól csipkézett sziklák hirdetik, hogy itt vagyunk a pergőtűzek hazájában.

Alig fogyasztjuk el a kihűlt ételt, újra szapora lópatkócsattogás hallatszik.

— Itt az ütközet-vonat százados úr, — jelenti segédtiszem.

Mindenki 200 töltényt és 3 kézigranátot kap.

Vége lepihentünk. Elgondolom, míg az előttem gomolygó titkos sötétséget bámulom: mit keresünk mi magyar katonák itt? Mit akarunk mi az olaszoktól? Kossuth Lajos, Türr István, meg Garibaldi nevek jutnak eszembe. Ej hess! hess! te esúnya tépelődés. Ne gondolkozzék a katona soha. Harcolni vitézül és meghalni becsülettel, azonkívül semmi más nincs.

Hajnaltban parancsot kapok: zárjam el a chiopovani völgyet. Századaimat szét kell osztani. Géppuskáim a ◇ 829-re mennek.

Két nap múlva újabb parancs érkezik. Fel kell váltanunk a 6. lövészezred 1-ső zászlóalját.

Alig indul meg az első csoport, már is megrendül alattunk a föld, fölöttünk pedig zúgó gránátok cikáznak láthatatlanul.

Már besteledett. Világító rakéták tarka fénye ível át lomhán a szürke, nedves levegőn. Gyámolatlanul csúszkálunk a kövek között, teljesen vezetőinkre bízva magunkat. Néha egy-egy gránát búgva robban közénk. Önkéntelenül összerázkódik mindenki. Aztán meggyünk tovább, szó nélkül a cél felé. Egyre sűrűbben zizeg a gyalogsági tűz. Szétváló csoportok sötét vonala kúszik jobbra, balra... majd később ugyanolyan csoportok jönnek visszafelé s mi ott maradunk bizonytalanra az ellenséggel szemben.

Csak a reggeli tompa fény világítja meg ezt a végtelen sivár tájat. A Bainsizza-fennsíkon vagyunk. Előttünk fehérsapkás, hóvalborított hegyóriások emelkednek, mint valami hatalmas Wagner-opera díszletei. Fának, bokornak, állatnak nyoma sincs.

Lábunk alatt síkosra fagyott, gránátoktól beszeplőzött areu sziklapadló, fejünk fölött könnyörtelen, ólmos köd. Állásokról, védelmi vonalról senki sem tud.

Podlaka és Mokriní községek között fut zászlóaljmarcvonal. Mindkét község a saját és az olasz rajvonal közé esik részben, míg másik része teljesen talián-birtok. Községről ugyan nagyon nehéz beszélni itt, mert csak füstös romok, házak helyeit mutató kőhalmazok meg templomaik kormos esonka tornya sejtetik a hajdani életet. A házomladékok most az ellenség lőréséül szolgálnak s az előttük lévő drótsővényt az első pillanatra valami csúnya óriási szőrös hernyónak gondolná az ember, mely barna tüskés testével lomhán kúszik a hegyeken keresztül.

Az olaszok pozíciója feltétlenül előnyös. Az elmúlt tizenkét isonzói esata térvesztesége benyomta frontunkat, úgy hogy most egy hátrahajló ívet képezünk a Bainsizza-fennsíkon, mit jobbról és balról tüzéségünk kitűnően hosszantoz.

A hegehupás terepalakulat pedig felrűg minden taktikai szabályt. Számbavehető tartalékot elhelyezni nem lehet. S ha még sikerülne is azt valamely szakadékban elrejtetni, hasznát nem vehetném. A gyors bevetés, döntő fellépés vele lehetetlen. Míg a veszélyeztetett pontra érne a tartalék a sziklák fárasztó le-fel megmászása után, vagy a tüzéségi tűzben menne tönkre, vagy elkésve érkezik.

Kénytelen voltam tehát a helyzetet olymódon megoldani, hogy minden század közvetlen mögötte egy szakaszát helyezte tartalékba. De az emberek pihentetéséről is kellett gondoskodni. Minél kevesebb emberi erő felhasználására törekedve, lehetőleg úgy állítottam be lépcsőzetesen géppuskáimat, hogy az egész területet pásztázzák.

Zászlóaljparancsnokságom egy eiszterna fenekén ütött tanyát a balszárny mögött. A vonalban lévő századokat velem telefonon kívül még jelentésváltókkal kötöttük össze, mert a telefon pergőtűzben rögtön fölmondta a szolgálatot. Egy előttem levő sziklapergőtűzben helyezkedtek el rohamistáim, kiket döntő pillanatokra tartok.

Nappal alszunk. Már amennyit aludni lehet e vad hidegben s ha engedi az olasz tüzéség. Éjjel dolgozunk, Spanyol-bakokat készítenek embereim, miket legurítunk a völgybe. Egész torlasz halmozódott már föl alattunk.

Két rossz teszi életünket majdnem tűrhetetlenné. Az egyik a vízhiány. Sem inni, sem mosdani nem lehet. A másik a kőd. Életünk szörnyen primitív. Mikor bealkonyodik, türelmetlenül várjuk a vacsorát, aztán kártyázunk. Éjjel végigjárom a vonalat, majd visszajövet levelet írok, álmodozom és várunk, várunk a békére, hogy aztán hajnalban fáradtan roskadjunk le, álomra hajtvá szédülő fejünket.

Ma végre levél jött otthonról. Hála Istennek egészségesek az anyéim. És ők is várnak, várnak, mint én itt, könnyesen, hívón és bízakodón.

Álláshely, 1917 szeptember 30.

Nem akarok himni az érzelmeimnek. Élek? Fejem zúg, a gyomrom émelyeg, mintha valami rettenetes, pokolbeli dáridó katzenjamere kínozna még most is. Fülelem egyre cseng a tegnapi zenebonától. Az örökös robbanások kísérteties remegése még most is kábít.

Leírni ezt nem lehet. Ki tudná elmondani? Akik túléltek, mint egy szörnyű vízió kuszált jeleneteit emlegetjük.

Valahogy azonban szeretném megrögzíteni. Jelentés-könyvem itt fekszik előttem. S amiut ideges kézzel forgatom lapjait, sötét mozifilm gyanánt pereg le előttem szept. 29-ike.

Hajnalban már mázsás vasak viharja szakadt ránk. Emberi hang túl nem kiálthatta. Minden más elnémult mellette. És a talaj folyton rázkódott, rengett, hullámozott a gránátok dobolása alatt.

Ekkor küldöttem ki első parancsomat: „Ellenséges támadás várható. Vonalat megszállani. Minden mozgásra a legnagyobb figyelem fordíttassék. Az ellenségnek egy talpalatnyi földet sem szabad átengedni. Elküldtem délelőtt 7 óra 30 perekor.”

Délelőtt 7 óra 45 perekor már újabb utasítás megy a századokhoz: „Biztos jelentést várok a 6. gyalogezred állásáról. Van-e ott is ellenséges támadás s az ezred vonala változatlan-e? Utasítom a 6. század parancsnokát, hogy az összeköttetést a 6. gyalogezreddel minden körülmények között tartsa fenn s a változásokról nekem jelentésváltók útján jelentést tegyen.”

De hiába minden. Parancsaim csak későn jutnak el a századokhoz. Örvénylik és dobol a pergőtűz. Jobbszárnyamon a 6. ezredről mit sem tudok. Balszárnyamon saját ezredem 1-ső zászlóaljja áll s azt sem tudom; élnek-e még? Állják-e a tüzet, mint mi, vagy visszavonultak? Akármí legyen, az én zászlóaljaim helyén marad.

Keresztülvergődöm a pergőtűzön. A századok vonalába érek. Helyzetjelentést küldök azonnal az ezredparancsnokságnak: „Telefonösszeköttetés az ezreddel is megszakadt. Vonalunk és a zászlóaljparancsnokság a nehéz tüzéség tüzében áll. Burián-század balszárnyán levő géppuskát az ellenség szétlőtte. Podlakát kérem tovább lövetni. Tüzéségünk 50 lépéssel hosszabbat ló. A szürkület beálltakor kérem a dandártartalék két századát a \diamond 764 elé előretolni, két század pedig a \diamond 810-et szállja meg. Az 1-ső zászlóaljtól e pillanatban jött vissza járőröm. Elküldtem d. u. 1 óra 30 perekor.”

Két óraker már kénytelen vagyok önhatalmulag intézkedni. Parancsot küldök a dandártartaléknak: „Dandártartalék 3. százada

azonnal a \diamond 764 előtt levő 5. (Kuttner) század segítségére menjen át ellentámadásba. Balszárnyamon az I/1. zászlóaljnál áttörték vonalunkat."

Délután 2 óra 45 percekor ismét változik a kép. Jelentésemet kutya viszi az ezredparancsnokságnak: „Ellenség 5. századot visszavetette. A \diamond 878 előtti magaslattal tartjuk. Dandártartalékból a 3. századot ellentámadásba rendeltem az 5. század segítségére. Magam a rohamistákkal támadok. A hadosztálytartalék előbbre hozandó."

Három óraker, dacára ellentámadásomnak, az 5. század helyzete még mindig kétséges. A dandártartalék késik. Tüzérségünk tájékozatlan. Újabb jelentést küldök az ezrednek: „Az ötödik század mentesítésére kérek azonnal zárótűzet a \diamond 878 és \diamond 764 elé. Tüzérséggel összeköttetésem nincs. Vonalainkat szétlőtték."

Végül ellentámadásunk mégis tért nyer. Tüzérségünk is jól dolgozik. D. u. 4 óra 20 percekor már a következő szolgálati jegyet küldöm 3 rohamistával az ezredhez: „1 százados, 1 főhadnagy, 2 hadnagy és 35 olasz foglyot, kiket zászlóaljam fogott el, beszolgáltatok."

Néhány perce elutána helyzetjelentést is küldhetek: „Balszárnyamon az ellenséget visszadobtuk, az a második vonalba húzódott. Az ötödik (Kuttner) század ismét helyén van. Talpalatnyit sem engedünk s nem is fogunk engedni.

Vass- (6.) századom erős ágyútűzben áll. 12 súlyos sebesültje, 10 halottja van.

Burián- (7.) század előtt ellenség d. u. 4 óraker egyenkint előre jön. Tűzzel feltartják. Kérek Ceferinsce „s" betűjétől é. k. irányban a mokriini útig zárótűzet. Az I. zászlóaljjal rajvonalam összeköttetést tart fenn. A \diamond 833 miénk!"

A támadást visszavertük, de még mindig nem tudom: nem álltámadás volt-e, melynek leple alatt máshol akarnak betörni.

D. u. 5 óraker megint megy szolgálati jegy az ezredhez: „Balszárny századom jobbszárnya előtt, valamint közép- (7.) századom előtt saját tüzérségünk 100X-el rövidet lö. Ugyanezen századok előtt újabb támadás készül, kérek erősebb zárótűzet s a \diamond 810-en levő II/3. zljából egy szakaszt ezek megerősítésére."

A segítséget hiába kérjük. Magunkra vagyunk utalva teljesen. Újra ellentámadásba megyünk s 5 óra 30 percekor így jelenthetek: „Az 5. és 7. századok ellen előretörő ellenséget visszavertük. Tüzérségünk kitűnően lőtt. Hangulat lelkes. Jobbszárnyamon a helyzet változatlan. A 6. ezreddel összeköttetésünk megvan. Az I. zászlóaljtól járóöröm megérkezett. Istené a diadal!"

Alkonyodott. Az ágyútűz ellanyhult. Csak a géppuskák kepeltek. Most már lehetett hallani a sebesültek segítségkiáltását, mit eddig elfojtott az örökös detonáció.

Rendezni kellett az összekuszált századokat. „Parancs. Maksa főhadnagy szedje össze századát s a sötétség beállta után Kuttner váltsa fel. Az eddig általa ellátott jelentésváltó szolgálattól Kuttner gondoskodik. Zászlóaljunk balszárnya mögé tartalékba a 3. ezred 5. százada és a \diamond 810-en álló ugyanezen ezred 6. századának fele megy.

A 3. ezred 7. százada, Radics hadnagy parancsnoksága alatt, közvetlen az I. zlj. jobbszárnya mögött foglal helyet.

Géppuskák, még ha idegen ezredtől valók is, helyükön maradnak. Akadályok azonnal helyreállítandók. Kézigránátok, világítófénnyekről a parancsnokok gondoskodjanak, hogy bármely támadást visszaverhessünk.

Ejjel a legnagyobb figyelem, mert a foglyok vallomása szerint az ellenség nagy tartalékkal rendelkezik. Parancs megtörténtét azonnal jelenteni.

Ezeket a zilált pillanattfelvételeket harci jelentésem foglalja egyességé:

Harcjelentés.

Alláshely, 1917 szeptember 30-án.

Folyó hó 29-én reggel 5 órakor ezredünk egész vonalát és a mögöttes területet ellenséges tüzértség nehéz ütegekkel lövi. Ezen tüzérügyi előkészítés a délelőtt folyamán egyre fokozódik, míg nem d. e. 9 órától d. u. 12 óra 30 percig tetőfokra hág.

Reggel 7 órakor az ellenség támadást kísérel a közép 8-ik század balszárnya ellen, de ezt tüzzel csakhamar visszaverjük. Támadását ezután jobbra vonja s d. e. 8 órakor a zászlóalj balszárnyán levő 5. század ellen nyomul előre. Erős fegyvertüzzel és kézigránáttal tartjuk fel a mind nagyobb tömegekben fellépő ellenséget, melyet hátulról jövő tartalékok szünet nélkül erősítenek. Már az előző tüzérügyi előkészítés következtében is, zászlóaljam balszárnya s a tőlem balra álló I. zlj. jobbszárny százada, sok halottat és sebesültet veszített, miáltal a két század között rés keletkezett s így az ellenség d. u. 2 órakor benyomult e résen s a géppuskás-század IV. szakaszának bal puszkáját hosszú és szívós védelem után hatalmába kerítette.

Az 5. század parancsnoka látván a veszélyt, balszárnyát azonnal visszavonja. Én a zászlóalj-tartalékot és a rendelkezésre álló rohamszakaszt ellentámadásra indítom s egyben az ezredparancsnokságtól kérem a dandártartalék rendelkezésre álló részének hozzám küldését, hogy ezzel az ellentámadás hatását fokozzam s egyszersmind egy századnak a \odot 810-re való állításával a völgyet teljesen elzárjam.

D. u. 3 óra 20 perckor a 7. század egy szakasza, miután a másik három szakasza jobb, közép és bal századom mögé volt előretolva tartalék gyanánt a rohamszakasszal együtt a megrendült 5. századot lendületes támadásával előre sodorja, a betört ellenség visszavonulását elzárja, az ellenség által elfoglalt géppuskát kézitusá- és kézigránáthareban visszaragadja s több foglyot ejt.

Mire a dandártartalék két százada előrejut, állásainkat már újra bírjuk. Ezen két századra most az a feladat hárul, hogy az I. zászlóalj és a közöttém levő hézagot kitöltse, a megszaladt ellenséget pedig tüzzel tovább kergetse. Így értük el, hogy az ellenség a második vonaláig futott vissza.

Ezen kritikus helyzetben öntevékeny és bátor fellépésükkel különösen hasznára voltak gyalogságunknak a géppuskások, akik nem egyszer meintették meg a helyzetet.

Az ellenség halottakban és sebesültekben számottevő veszteséget szenvedett.

Tüzérségünk — leszámítva a nehézségeket, miután minden összeköttetés megszakadt vele — a zárótűzet hatásosan alkalmazta.

Szórványos tüzelés másnap reggel 3 óráig tartott.

Zászlóaljam eddig megállapított vesztesége: 22 halott, 46 sebesült és 43 eltűnt. Ez utóbbiak között több halott és sebesült lesz még, kiket az éj folyamán tévesen más segélyhelyre vittek, vagy állásaink előtt hevernek az olasz halottakkal.

Sajnos, a holt betű nem képes visszatükrözni e nap minden borzalmát. Magyar fiúk védtek meg e napon — mint már olyan sokszor — Ausztria kapuját, a chiopováni völgyet, mely ha elesik, nyitott kaput találnak az előretörő olaszok maguk előtt.

Hangay Sándor.